

Naturskyddsföreningens yttrande angående nytt vattenkraftverk i Lagan, mål nr M 2354-24

Naturskyddsföreningens yrkanden

Naturskyddsföreningen yrkar i första hand att ansökan ska avvisas och i andra hand att ansökan ska avslås.

Grunder

Miljökonsekvensbeskrivningen inte är komplett, vad gäller exempelvis beskrivning av nollalternativet och alternativa sätt att uppnå syftet enligt 6 kap. 35 § miljöbalken.

Verksamheten är inte förenlig med kraven på bästa möjliga teknik enligt 2 kap. 3 § miljöbalken, verksamheten riskerar att strida mot miljökvalitetsnormerna för vatten enligt 5 kap. 4 § miljöbalken och lokaliseringen är därmed felaktig enligt 2 kap. 6 § miljöbalken.

Utveckling av grunderna

Bakgrund

Statkraft ansöker om att anlägga ett nytt vattenkraftverk i Lagan vid vattenkraftverket Bassalt. Statkraft avser bland annat att anlägga en 3,6 km lång utloppstunnel, höja regleringsdammen vid Bassaltmagasinet, anlägga ny utskovsdamm och fyllningsdamm, riva kraftstationerna vid Bassalt, Knäred övre och nedre samt dammarna vid Knäred övre med mera. Ansökan omfattar även tillhörande erforderliga schaktnings- och anläggningsarbeten i berörda områden samt de skyddsåtgärder som följer av de ansökta åtgärderna.

Det nya vattenkraftverket ska ha en drivvattenföring om 140 m³/s. Årsproduktionen beräknas till 110 GWh. Minimitappning i naturfåran föreslås till 8 m³/s. Kraftverket planerar att drivas med korttidsreglering.

Historiskt har Lagan varit Hallands bästa laxälv, kanske även Sveriges och Europas. I Lagan finns vid varje kraftverk och damm den gamla åfåran kvar, vilket möjliggör att en fungerande faunapassager kan utformas för både upp- och nedströms passage i framtiden. Ramdirektivet för vattendirektivet föreskriver att förhållandena i vattnet inte får försämrats. Och EU:s restaureringsförordning kräver att 30% av mark och vatten ska restaureras.

Lokaliseringen

Av 2 kap. 6 § miljöbalken framgår att för en verksamhet som tar i anspråk ett mark- eller vattenområde ska det väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.

Syftet med bestämmelsen är att undvika miljöskada från början i stället för att försöka åtgärda skador på människors hälsa och miljön i efterhand. Vid nyetablering av en omfattande verksamhet som medför betydande miljöpåverkan, som det är fråga om i detta fall, ställs extra höga krav på att korrekt lokaliseringen är vald. I valet av plats ingår en bedömning av om verksamheten överensstämmer med miljökvalitetsnormerna för vatten, kravet på bästa möjliga teknik, artskyddet, skyddade områden, riskbedömning för påverkan på människors hälsa och miljön med mera. I platsvalsbedömning ingår också en bedömning av om verksamhetsutövaren gjort en korrekt redovisning och bedömning av alternativa platser som kan vara bättre ur miljösynpunkt och alternativa sätt att uppnå samma resultat.

Det är helt unikt att anlägga ett nytt vattenkraftverk i Sverige. Äldre anläggningar har renoverats och effektiviserats men en helt ny etablering har inte skett sedan 1960-talet. Det ställs högre krav på korrekt lokalisering av en ny verksamhet än en befintlig. Om anläggningen skulle tillåtas blir det ett nytt permanent vandringshinder i Lagan som också troligen kommer att få ett tillstånd med evig rättskraft. Naturskyddsföreningen anser inte att aktuell plats är lämplig eftersom den inte utgör minsta olägenhet för miljön. Skälen för detta utvecklas mer nedan.

Vattenkraftverket uppfyller inte kravet på bästa möjliga teknik

Av 2 kap. 3 § miljöbalken framgår att alla som avser att bedriva en verksamhet ska utföra de skyddsåtgärder, iakttä de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Dessa försiktighetsmått ska vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Ursprungliga tillstånd för vattenverksamhet i Knäred och Bassalt var förenade med krav på fiskvägar, dvs. laxtrappor och galler. Detta krav har sedan förhandlats bort av kraftbolagen som löst in rättigheten för "laxfiskena" i samband med byggnation nedströms, varefter man byggt totalt vandringshinder vid Laholms kraftverk. Kravet på vandringsväg återuppstår självklart i och med att krav på vandringsvägar blir ofrånkomligt vid kraftverken nedströms vid omprövning av vattenkraftverken enligt den nationella planen. Statkraft vill nu ha en lösning utan vandringsväg för fisk, trots att ursprungliga villkor för dammbyggena innehöll krav på vandringsväg uppströms och nedströms.

Lagan är i ansökan klassad som KMV, vilket kan ifrågasättas eftersom vattensystemet innehåller ett flertal rödlistade arterså som flodpärlmussla och ål. Dessutom har det vid klassningen inte uppmärksammats i Länsstyrelsens SÄV värdering att Lagan innehåller vildlax som har ursprung från biflödet Smedjeån.

Moderna miljövillkor måste innefatta vandringsväg för fisk även i Knäred och Bassalt. Det är ett ofrånkomligt faktum att resultatet vid provning enligt NAP:en av tillstånd för nedströms liggande kraftverk kommer att bli krav på vandringsväg för fisk. Provningsen av tillstånden vid Knäred och Bassalt måste beakta detta. Eftersom Statkraft äger samtliga kraftverk bör bolaget snarast ansöka om provning enligt NAP:en av Lagans samtliga kraftverk. På så vis skulle kompensatoriska åtgärder till optimal kostnad kunna göras. Att nu göra en ansökan som gäller i 10 år framåt riskerar bara att förstöra möjligheten att göra den bästa lösningen för vattensystemet.

Statkrafts argument i MKB:n att styrande galler ändå ger sådana skador att fisken inte kan överleva är felaktigt vilket har visats i Hertingforsen där nedvandrande fisk klarar sig till 100 % tack vare installation av styrande sk betagaller. I Statkrafts och HAV:s projekt krafttag ål fiskas årligen endast 1000 ålar för transport till havet samtidigt som ålyngel mot ICES rekommendation släpps ut i bl a Bassaltdammen, vilket gör att de är dömda till slakt i turbinerna. Statkraft påskyndar enligt vår mening artutrotningen med systemet Trap and Transport av ålyngel.

Statkraft har skrivit att man inte har råd att utföra skyddsåtgärder i enlighet med bästa möjliga teknik på kraftverken, vilket bör tolkas som att alternativ elproduktion kan göras billigare. Detta är skäl nog att avslå ansökan.

Det finns starka skäl att anta att den ökade amplitudförändringen och den ökade frekvensen av på- och avsläppt vatten ger betydligt större skador än vad ansökan vill göra gällande. Här är ansökan för dåligt utvecklad när man bara gissar att det blir något mer än tidigare.

Dammarna går inte att reparera och rivs ut, vilket är ett måste enligt Statkraft. Nybyggnationen ska ses i perspektivet med hur det ser ut efter dammutrivningen. Vid dammutrivningen av Bassalt kommer ett stort strömhabitat att återskapas på ca 8 hektar. Motsatt kommer ytterligare habitat uppströms

dammen och i biflöde tas i anspråk vid vattennivåhöjning som Statkraft önskar utföra. Hur dessa förstörda habitat värderas framgår inte i ansökan.

Angående minimitappning i naturfåran hänvisar Statkraft till "eller lägsta pårinning" så är det viktigt att förstå att den styr Statkraft själva. Krav på flödesstyrning till fiskens fördel är vanlig internationellt. Det periodvis mycket låga flödet i kombination med ökade flödessvängningar kommer att vara förödande för fiskreproduktionen. I Ätran dör 36 000 smolt om året på grund av kraftiga flödesförändringa trots frivillig överenskommelse med Uniper om minimiflöde om 12 kbm/s. Detta visar behovet av reglering av hur mycket vatten som plötsligt får släppas på och ett flöde om minst 25 kbm/s som aldrig får underskridas.

Verksamheten riskerar att strida mot miljökvalitetsnormerna för vatten

Domstolen har en skyldighet, enligt 5 kap. 4 § miljöbalken, att inte tillåta verksamheter som äventyrar möjligheten att uppnå rätt status på vattnet eller strider mot icke-försämringskravet på kvalitetsfaktornivå¹.

Naturskyddsföreningen avvaktar att utveckla grunderna för varför verksamheten riskerar att inte klara kraven i 5 kap. 4 § miljöbalken till dess att Vattenmyndigheten har inkommit med sitt yttrande. Föreningen önskar emellertid redan nu betona att möjligheten att anlägga ett vattenförekomstperspektiv på åtgärder i Lagan är unik eftersom en och samma verksamhetsutövare, Statkraft, äger och driver samtliga vattenkraftverk i vattendraget.

Felaktigt nollalternativ

Av 6 kap. 35 § tredje punkten miljöbalken framgår att i beskrivningen av nollalternativet ska ingå uppgifter om rådande miljöförhållanden innan verksamheten påbörjas eller åtgärden vidtas och hur de förhållandena förväntas utveckla sig om verksamheten eller åtgärden inte påbörjas eller vidtas.

Statkraft beskriver nollalternativet i miljökonsekvensbeskrivningen som: "Nollalternativet för verksamheten innebär att anläggningarna fortsättningsvis bedrivs enligt gällande tillstånd. Detta innebär att de tre kraftstationerna med tillhörande anläggningar står kvar i oförändrat skick, med undantag för vissa nödvändiga dammsäkerhetsåtgärder som måste utföras."

Naturskyddsföreningen delar inte denna beskrivning.

Samtliga vattenkraftverk i Lagan är föremål för omprövning enligt den nationella prövningsplanen och ska förses med moderna miljövillkor. Kraftverken i Bassalt, Knäred övre och nedre ska senast den 1 februari 2032 ansöka om prövning för moderna miljövillkor.

Statkraft vitsordar i ansökan att vattenkraftverken i Bassalt, Knäred övre och nedre samt tillhörande dammar är i så dåligt skick att det är mer lönsamt att riva ut dessa än att renovera dem och förse dammarna med sådan standard att de uppfyller dagens krav på dammsäkerhet.²

Vid en omprövning till moderna miljövillkor är det därför sannolikt att kraftverken avvecklas, i stället för att förenas med villkor och försiktighetsmått motsvarande bästa möjliga teknik.

Naturskyddsföreningen gör därför gällande att det beskrivna nollalternativet är felaktigt.

Nollalternativet ska enligt föreningens mening motsvara i första hand utrivning och i andra hand kraftverk med moderna miljövillkor inte som Statkraft anger att kraftstationer och dammar står kvar i oförändrat skick.

¹ Se EU-domstolens avgörande C-461/13 *Weserdomen*, punkten 70.

² Se exempelvis sidan 142 i MKB:n.

Otillräcklig alternativredovisning

Av 6 kap. 35 § andra punkten miljöbalken framgår att miljökonsekvensbeskrivningen ska innehålla uppgifter om alternativa lösningar för projektet. Av 6 kap. 37 § miljöbalken framgår att alternativredovisningen ska ha den omfattning och detaljeringsgrad som är rimlig med hänsyn till rådande kunskaper och bedömningsmetoder och som behövs för att en samlad bedömning ska kunna göras av de väsentliga miljöeffekter som åtgärden kan antas medföra

Enligt bestämmelsen i 17 § miljöbedömningsförordningen ska miljökonsekvensbeskrivningen innehålla uppgifter om alternativa utformningar (1 p.), alternativa platser (2 p.) samt alternativ i fråga om bland annat teknik, storlek och omfattning (3 p.) samt alternativa sätt att nå samma syfte (4 p.).

Statkrafts alternativredovisning är mycket begränsad och redovisar endast i princip varför olika platser för ett nytt kraftverk vid Bassalt har förkastats. Naturskyddsföreningen anser att möjligheten av alternativa sätt att nå samma syfte, det vill säga exempelvis andra sätt att utvinna energi, behöver ingå i alternativredovisningen.

Även den kumulativa bedömningen är bristfällig. Föreningen gör gällande att även exempelvis effekter av ett förändrat klimat med högre flöden behöver ingå i bedömningen.

Naturskyddsföreningen vill återigen lyfta fram att Statkraft äger samtliga 18 vattenkraftverk i Lagan och därmed har stora möjligheter att applicera ett vattendragsperspektiv på miljöanpassningen, kumulativa effekter och alternativredovisning.

Naturskyddsföreningen anser att miljökonsekvensbeskrivningen inte uppfyller kraven på redovisning av alternativ i 6 kap. 35 § miljöbalken, 17 § miljöbedömningsförordningen och artikel 5.1 d och bilaga IV i MKB-direktivet.

Sammanfattning

Miljökonsekvensbeskrivningens brister vad gäller nollalternativ, kumulativa effekter och alternativredovisning utgör grund att avvisa ansökan eftersom den inte uppfyller kraven i 6 kap. 35 § miljöbalken, 17 § miljöbedömningsförordningen och artikel 5.1 d och bilaga IV i MKB-direktivet.

Bristerna i miljökonsekvensbeskrivningen tillsammans med att verksamheten inte uppfyller kravet på bästa möjliga teknik, enligt 2 kap. 3 § miljöbalken, samt att miljökvalitetsnormerna riskerar att inte klaras om verksamheten tillåts gör att Statkraft inte har visat att platsen är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Grund att avslå ansökan föreligger således med stöd av 2 kap. 6 § miljöbalken.

För att bästa möjliga teknik ska kunna tillämpas, för att kumulativa effekter ska kunna tas hänsyn till och Lagans vattenkraftverk få moderna miljötillstånd krävs en sammanhållen process.

Lagan är ett vattendrag och samma vatten går i alla kraftverken, rinner under alla broar. Fiskar från havet behöver kunna komma upp och leka samt ålen komma ut och leka. Ingen ska stängas in och hindras att fortplanta sig som flodpärlmusslan eller hackas i turbinerna som ålen eller födas upp i ett kar som laxen. Detta har skett i drygt hundra år nu och det är tid att ändra på det. Det är tid att visa att vattenkraft går att förena med biologisk mångfald.

Naturskyddsföreningen Södra Halland

Kerstin Seger

Ordförande

Havsnätverket Laholmsbukten

Genom:

Margareta Lindgren

Naturskyddsföreningen Halland

Anders Tullander

ordförande